

ZAKONI I REGULACIJE RURALNOG TURIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Statistika, istraživanja i rezultati rada na terenu

Jasenka Ljutić, turistički konsultant

Bosna i Hercegovina, 2013.

SADRŽAJ

II O NAMA - ALTERURAL BOSNA I HERCEGVINA	3
II O RURALNOM TURIZMU	3
1.RURALNI TURIZAM U BOSNI I HERCEGOVINI.....	5
1.1. Regulatorni okvir turizma u BIH <i>Error! Bookmark not defined.</i>	6
1.2. Institucionalni okvir - pomoć promociji i jačanju turističkog sektora.....	8
1.3. Analiza zakona o turizmu u BiH.....	9
1.4. Analiza zakona o turizmu sa naglaskom na ruralni turizam	9
1.5. Registracija seoskih (rualnih) domaćinstava u FBiH.....	11
1.5.1. Porez.....	12
1.5.2. Turistička i boravišna taksau FBIH	12
1.6. Registracija seskog (ruralnog)domaćinstva u RS	13
2. . STANJE POSTOJEĆIH PRAKSI NA KOJE SE TEMELJI NA ISPITIVANJIMA (ANKETAMA), ISTRAŽIVANJIMA I RADU NA TERENU	14
2.1. Metodologija.....	14
2.2. Rezultati istraživanja	15
2.2.1. Opšte informacije o domaćinstvu.....	15
2.2.2. Rad na terenu	16
2.2.3. Standardi razvoj infrastrukture	16
2.2.4. Edukacija	18
2.2.5. Lokalna zajednica	19
2.2.6. Saradnja	20
2.2.7. Biznis i marketing	21
2.2.8. Zaštita okoline	21
2.2.9. Potrebe i problemi.....	22
2.2.10. Zakoni i strategije.....	22
3.SWOT ANALIZA RAZVOJA RURALNOG TURIZMA	23
3.1. Strengths	23
3.2. Slabosti	24
3.3. Mogućnosti	25
3.4. Potencijalne opasnosti	26
4.ZAKLJUČAK	27

I - O NAMA - ALTERURAL BOSNA I HERCEGOVINA

Alterural je neprofitna organizacija s ciljem da razvija, promoviše i profesionalno ojača ruralni turizam u Bosni i Hercegovini.

Altrural je, kao asocijacija Caritasa Belgija i Caritasa Bosna i Hercegoina, počela s radom 2009 godine, kao slijed realiziranih projekata u ruralnim područjima Bosne i Hercegovine. Mnoge profesionalne organizacije širom Evrope su upoznate s njenim radom zahvaljujući članstvu u Evropskoj federaciji za ruralni turizam - EUROGITES (www.eurogites.org). Vizija Alterural asocijacije je da ruralna područja Bosne i Hercegovine budu naseljena, da stanovništvo u ruralnim područjima bude ekonomski stabilno i da ruralna kultura i prirodni resursi budu sačuvani.

Alterural želi Bosnu i Hercegovinu bez masovnog odlaženja iz ruralnih područja kao i negativne percepcije o selu i seoskom stanovništvu. I više od toga, Alterural pokušava da podsjeti i pokrene građane Bosne i Hercegovine da više brinu o svojim rurbanim područjima i kulturnom nasljeđu.

Misija Alterural asocijacije je razvoj i profesionalizacija ruralnog turizma kroz aktivne projekte, edukativne programe, razvoj ruralnih turističkih ponuda kao i promocija Bosanskog sela, ruralnog (seoskog) nasljeđa i kulture. Ovo pokušavamo postići na slijedeće načine:

- implementacija projekata koji su posvećeni ruralnom turizmu
- obuka članova porodica, turističkih organizacija i predstavnika općina
- internet promocija ruralnog turizma i onih koji nude smještaj u ruralnim područjima
- povezivanje sa sličnim asocijacijama u Evropi

Alterural je otvoren za saradnju sa svim pojedincima ili organizacijama koje se bave, ili se planiraju baviti, ruralnim turizmom, a da uz to trebaju profesionalnu pomoć na ovom polju.

U nastojanju da promoviše i bolje razumije ruralni turizam u Bosni i Hercegovini, Alterural je odlučio da angažuje konsultanta za turizam koji će istražiti situaciju na terenu i tako dati pravi sliku stanja ruralnog turizma.

Kao rezultat te saradnje urađena je studija i u daljem tekstu su prezentirana njena isrtazivanja.

.

II - O RURALNOM TURIZMU

Prema definiciji Vijeća Evrope, kao i širem konceptu ruralnog turizma, ruralni turizam se može definisati kao :

- Turizam u ruralnim područjima sa svim aktivnostima koje se odvijaju na njima

Najznačajnije odlike ruralnog turizma su:

- mirna okolina,
- odsustvo buke,
- prirodno okruženje,
- komunikacija sa lokalnim stanovništvom,
- domaća hrana,
- upoznavanje sa radnim navikama seljaka

Ovome se mogu dodati još čitav niz posebnih vrsta turističkih ponuda odnosno usluga koje se mogu ponuditi u ruralnim područjima.

Važnost razvoja ruralnog turizma je ogromna. Prednosti i beneficije koje može donijeti ruralnim područjima su puno veće od ovih koje ćemo nabrojati:

- pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja,
- pomaže zaštiti olokine,
- jača domaću, tradicionalnu i organsku proizvodnju
- podstiče interakciju između agrikulturne proizvodnje, tradicionalnih proizvoda, prezentacije tradicionalne kuhinje i usluga tako što se koriste postojeći resursi u ruralnim područjima i njihovim sastavnim dijelovima.
- pomaže u revitalizaciji postojećih, tradicionalnih objekata, kulturnog nasljeđa što daje jedan nov i moderan pristup

U ruralnom turizmu oni koji pružaju usluge, između ostalog, mogu biti angažovani:

- u već registrovanim porodičnim domaćinstvima,
- u porodičnim domaćinstvima koja nisu registrovana kao agrikulturna domaćinstva,

- kao pojedinci koji su odlučili da pružaju ugostiteljske usluge u apartmanima, kućama za odmor ili sobama za iznajmljivanje.

Vrste ruralnih domaćinstava su:

- Domaćinstvo na farmi, koje je pogodno za ekskurzije gdje vlasnik priprema i servira domaću hranu i piće za najviše 50 gostiju tokom jedne posjete. Usluge smještaja se ne pružaju u ovim domaćinstvima mada se mogu dodati neke druge vrste usluga.
- Ruralna domaćinstva u kojima se pružaju ugostiteljske usluge, usluge smeštaja, priprema i serviranje hrane i pića za najviše do 10 soba kao i priprema i serviranje hrane za najviše do 50 gostiju tokom jedne posjete.

1. RURALNI TURIZAM U BOSNI I HERCEGOVINI

Očuvanje tradicije i običaja određenih područja Bosne i Hercegovine je postaje sastavni dio interesa sve većeg broja lokalnog stanovništva različitog profila. Mnogi entuzijasti svojim primjerom doprinose očuvanju tradicije i običaja kao i zaštiti okoline.

Broj novih i interesantnih mjesta u ruralnim područjima Bosne i Hercegovine svaki dan raste. To mogu biti nove padine na planinama, ravnice ili doline gdje se može iskusiti tradicionalni način života, očuvati tradicija i prirodna ljepota koja ima neprolaznu vrijednost. U ovim područjima, ljudi će vas dočekati otvorenog srca.

Iako ne dovoljno brzo i na najefektniji način, ruralni turizam u Bosni i Hercegovini se ipak prepoznaje kao jedna od grana turizma, koja vodi ka sve većoj zaradi pojedinaca, lokalnih zajednica i na koncu Federacije BiH i Republike Srpske.

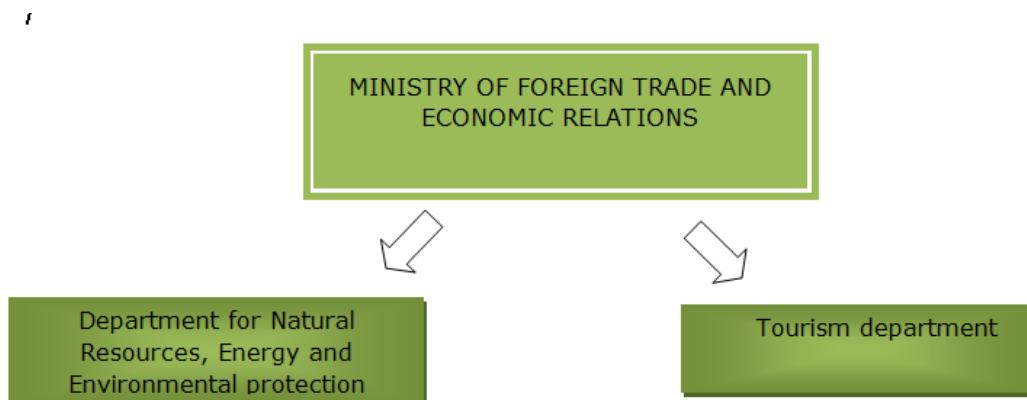
Ruralni turizam, posebno onaj u ruralnim domaćinstvima, je veliki potencijal za razvoj turizma uopće, međutim možemo reći da je ruralni turizam u Bosni i Hercegovini još u povoju.

Na sreću postoji veliki broj inicijativa koje se bave razvojem ruralnog turizmom u BiH koje mahom sponzoriraju međunarodne ne-vladine organizacije. Njihovi rezultati rada se ogledaju tome što kroz doniranje manjih grantova, istražuju mogućnosti i razvoj novih destinacija, pružaju pomoć poljoprivrednicima/seljacima tako što ih upoznaju sa turističkim aspektom njihovog domaćistva ili organiziranjem različitih studijskih putovanja.

1.1. Regulatorni okvir turizma u BIH

Politička situacija u BiH je izuzetno kompleksna zbog podjele na nekoliko nivoa vlasti. Postoje dva entiteta - Federacija i Republika Srpska i jedan distrikt(Brčko). U Federaciji postoji 10 kantona, a na zadnjoj razini političke vlasti su općine, njih 137 ukupno u cijeloj BiH. Postoji mnogo zakona i regulacija koji se često bave istim pitanjima. Kako bi se što bolje i lakše razumio regulatorni sistem u ruralnom turizmu neophodno poznavati regulatorni okvir uopće.

Na nivou države postoji Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa čija je uloga da koordinira i razvija zakone i smjerice u turizmu.

Na nivou entiteta u BiH postoje Federalno Ministarstvo za okolinu i turizam, Ministarstvo trgovine i turizma RS-a kao i Odjeljenje za ekonomski razvoj, sport i kulturu distrikta Brčko. Njihove uloge su zakonodavstvo i implementacija pratećih propisa.

1.2. Institucionalni okvir - pomoć promociji i jačanju turističkog sektora

Prema institucionalnom nivou postoje tri nivoa:

1. Entitetski nivo: Turistička zajednica i organizacija čiji je osnovni zadatak da promovira i jača turistički sektor
2. Kantonalni nivo: Kantonalne turističke zajednice i regionalne turističke zajednice koje promovišu i razvijaju turističke atrakcije
3. Državni nivo: Komora za vanjsku trgovinu čija je uloga i zadatak da promovira i jača turistički sektor kao i da predstavlja interes entiteta tako što ima entitetske predstavnike u Privrednoj komorbi entiteta.

Pored toga, postoji još i asocijacije hotelijera i turističkih agencija, čija je uloga isto tako da jača turistički sektor kao i da promovira i štiti interese svojih članova.

1.3. Analiza zakona o turizmu u Bosni i Herzegovini

Zakoni o turizmu u BiH uključuju zakone koji se trenutno primjenjuju odnosno zakoni koji se primjenjuju na entitetskom nivou, zato što Ministarstvo za turizam na državnom nivou ne postoji.

Zakoni o turizmu u Bosni i Herzegovina:

I Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH):

- Zakon o turizmu (*Službene Novine BiH, Broj 32/09*)
- *Zakon o turistički zajednicama i promociji turizma u FBiH* (*Sužbene novine BiH, Broj 19/96, 28/03*)

II Republika Srpska RS:

- *Zakon o turizmu u RS* (*Službene Novine RS Broj 112/07*)

1.4. Analiza Zakona o turizmu s naglaskom na ruralni turizam

Analiza zakona o turističkoj industriji u BiH s naglaskom na ruralni turizam, kao jednim od vrsta turizma je neophodna da bi se smanjila šteta koju nanosi asovni turizam. Posebno se mora pridati pažnja analizi zakona o zaštiti okoline, legislaciji organske hrane kao i zakoni u ugostiteljstvu.

Stoga, najvažniji zakoni i regulacije koje se tiču ruralnog turizma u BiH su:

Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH):

- *Zakon o zaštiti okoliša FBiH (Službene novine FBiH, broj 33/03, 38/09)*
- *Zakon o organskoj proizvodnji FBiH (zakon nije donesen)*
- *Zakon o ugostiteljstvu FBiH (Službene novine FBiH, broj 32/09)*

Republika Srpska (RS)

- *Zakon o zaštiti okoline RS (Službene novine RS, broj 28/07)*
- *Zakon o organskoj hrani (Službene novine RS, broj 75/04, 71/09)*
- *Zakon o ugostiteljstvu RS (Službene novine RS, broj 15/10)*

Pravilnici o važnosti ruralnog turizma u FBiH:

- *Uredba o klasifikaciji, vrstama objekata u seoskim (ruralnim) domaćinstvima (Službene novine BiH, broj 32/09)*
- ANEKS I - USLOVI KATEGORIZACIJE SOBA ZA IZDAVANJE - POSTOJEĆI OBJEKTI**
- DODATAK II USLOVIMA KATEGORIZACIJE SOBA U RURALNIM DOMAĆINSTVIMA**
- ANEKS III USLOVI KATEGORIZACIJE APARTMANA U RURALNIM DOMAĆINSTVIMA**
- DODATAK VII - USLOVI KATEGORIZACIJE KUĆA ZA ODMOR U POSTOJEĆIM OBJEKTIMA**
- DODATAK VIII - USLOVI KATEGORIZACIJE KUĆA ZA ODMOR U NOVIM OBJEKTIMA**
 - *Uredbe o klasifikaciji i kategorizaciji restorana i ugostiteljskih objekata koje mogu ugostiti grupe gostiju koji su na kampovanju ili u nekom drugom smještaju (Službene novine BiH, broj 32/09)*

Sve ove kategorizacije su slične regulacijama EUROPAGES i uključuju 13 elemenata:

- 1) opće uvjete
- 2) prihvatanje usluga za korisnike i ostale
- 3) horizontalna i vertikalna komunikacija
- 4) minimum IT pokrivenost
- 5) oprema, planiranje i drugo
- 6) kupatilo
- 7) odvojena kupatila
- 8) doručak, polupansion i puni pansion - neobavezno
- 9) ugostiteljski objekti koji služe doručak, nude polupansion ili puni pansion - neobavezno
- 10) drugi sadržaji
- 11) čišćenje i održavanje
- 12) vanjski izgled objekta i okoliš
- 13) održavanje

1.5. Registracija seoskih (ruralnih) domaćinstava u FBiH

Pod uslovima Zakona o ugostiteljstvu FBiH i regulacija koje su usvojene ovim zakonom, osoba u domaćinstvu može:

- izdavati sobe, apartmane i kuće, ako je vlasnik kapaciteta 10 do 20 kreveta,
- postaviti kamp na svom zemljištu za najviše do 20 jedinica ili 60 gostiju istovremeno,
- pripremati i servirati topla i hladna jela, pića i napitke iz pretežno vlastite proizvodnje za najviše 50 osoba (izletnika) istovremeno,
- organizovati degustacije vina ili tradicionalnih napitaka kao i servirati domaće meso iz vlastite proizvodnje u uređenom dijelu stambenog ili poslovnog objekta, u zatvorenom prostoru, u zatvorenom ili otvorenom prostoru za najviše 50 osoba (izletnika) istovremeno,
- prodavati rukotvorine, kao i organizirati aktivnosti koje promovišu nasljeđe, način života i tradicionalne kulture ruralnih područja.

Da bi obezbjedio usluge pod Članom 41 ovog Zakona, lice u domaćinstvu, je dužno da dobije saglasnost od odgovarajućih vlasti koje odobravaju pružanje ovih usluga. Odluka iz stavke 1 ovog Zakona bit će izdata licu u domaćinstvu pod slijedećim uslovima:

1. Ako je on ili ona građanin Bosne i Hercegovine
2. Ako je on ili ona vlasnik određenih kapaciteta (sobe, apartmana, kuće ili zemljišta za kampovanje)
3. Ako on ili ona ima dovoljno imovine da se bavi ovim poslom
4. Ako on ili ona ispunjavaju zdravstvene uslove
5. Ako objekat u kojem se pružaju usluge ispunjava minimalne uslove i zahteve koje su u skladu sa ovim Zakonom
6. Ako on ili ona nisu evidentirani u konačnoj presudi ili odluci koja nameće sigurnosne mjere ili zabrane pružanja usluga u domaćinstvu

Odluka se odnosi na Član 45, paragraf 1 obog Zakona i bit će izdata od strane vlasti u toku od 15 dana od dana predavanja zahtjeva.

- a) U rješenju su uključeni: ime i prezime, broj lične karte i adresa podnosioca zahtjeva,

- b) adresa objekta u kojem će se pružati usluge,
- c) ugostiteljske usluge, kao i to koliki broj gostiju mogu zadovoljiti,
- d) vrsta i kategorija objeka u kojem se pruža usluga,
- e) baza podataka koja pokazuje kako će se pružati usluge tokom godine ili sezone

1.5.1. Porez

Prema Zakonu o porezu na dodatnu vrijednost ("Službene novine, broj 9/05 i 35/05), ("Službene novine", broj 44/03 i 52/04) na nekretnine, svaka djelatnost osim stanovanja se oporezuje.

U članu 32 Zakona o porezu na dohodak stoji:

"Porez na dohodak iz sredstava koja se, prema članu 20 ovog Zakona, dobijaju iznajmljivanjem kuća, apartmana, soba i ležaja u turističke svrhe, koji se računa na svaku pojedinačnu najamninu. Porez na dohodak se računa po stopi od 10%, što sačinjava unaprijed plaćanje najamnine minus ostali troškovi.

Troškovi koji ulaze u procenat ostvarenih prihoda putem izdavanja nekretnina su slijedeći:

- 50% od prihoda ostvarenih putem iznajmljivanja apartmana, soba i ležaja, kao i naplatom lokalnih turističkih poreza od turista.

1.5.2. Turistička i boravišna taksa u F BIH

Turistička taksa za privato lice koje je registrovano u domaćinstvu u 2013 godini iznosi KM 600 za jedanokrevetni smještaj što zavisi od kategorije turističkog mjesta. Privatna lica koja su registrovana za pružanje usluga smještaja u domaćinstvu a u skladu sa propisima u ugostiteljstvu (u daljem tekstu ugostitelj), plaća godišnji paušal boravišne takse za svaki ležaj i smještaj u kampu. Dodatni (pomoćni ležaji) su oslobođeni paušalnog godišnjeg poreza.

Od ugostitelja se traži da plati godišnju paušalnu sumu na račun Turističke zajednice Kantona do 31-og jula tekuće godine ili u tri rate, s tim da posljedna rata bude uplaćena najkasnije do 30. septembra tekuće godine, što je u skladu s propisima Vlade Federacije Bosne i Hercegovine.

Od plaćanja boravišne takse su oslobođeni:

- djeca ispod 12 godina
- slijepa, gluha i lica sa invaliditetom

- učesnici školskih ekskurzija koje organizuju škole
- osobe upućene na lijećenje u banje i lječilišta od strane zdravstvenih ustanova
- strani državljeni koji su, u skladu s međunarodnim propisima i sporazumima, oslobođeni od plaćanja poreza
- pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva obrane, dok borave u smještaju tokom vršenja službene dužnosti
- sezonski radnici čije je prebivalište prijavljeno u turističkoj zajednici
- osobe u dobi od 12 do 26 plaćaju 50% od ukupne boravišne takse

1.6. Registracija seoskih domaćinstava u RS

Šta je potrebno za registraciju?

- Zahtjev za izdavanje dozvole za obavljanje djelatnosti - uredno (pravilno) popunjeni obrasci za registraciju
- od 1A do 7 ,
- administrativna taksa u iznosu od KM 10
- ako je lice registrovano kao poljoprivredno imanje, treba priložiti i Potvrdu o regitraciji poljoprivrednog gazdinstva
- ovjerenu izjavu da se ipunjavaju zakonske obaveze u pogledu prostora, opreme i osoblja koje se bave turistickim djelatnosima u domaćinstvu (farmi)
- ako je stranka lično dostavila isti dokument ranije, isti ne mora biti ponovo ovjeravan
- potvrda od nadležnih općinskih vlasti da je podnosioc zahtjeva pravno sposoban

Na osnovu uredno i pravilno predatog zahtjeva APIF izdaje odluku o registraciji u roku od 8 dana od dana prijema a u skladu sa propisima čitave administrativne procedure..

Odluku o registraciji AFIP saopštava podnosiocu zahtjeva, Poreskoj upravi RS-a, odgovarajućim općinskim vlastima gdje se podnisioc zahtjeva registrovao i obavlja turističke djelatnosti kao i Ministarstvu trgovine i turizma i to u roku od 8 dana od dana prihvatanja odluke.

Registrar treba da sadrži slijedeće informacije:

- Ime nosioca seoskog domaćinstva i pružaoca ugostiteljskih usluga u apartmanima, kućama i sobama za iznajmljivanje
- Naziv pod kojim će ovaj subjekt raditi

- Karakteristike ugostiteljskih objekata, kao što su veličina, vanjski izgled i struktura objekta, broj soba, broj ležajeva, kao i posebne usluge ako ih ima
- Da li je taj poslovni objekt sezonski ili radi tokom cijele godine
- Otvoreni bankovni računi lica na koja su usmjerena specijalna sredstva za razvoj turizma

2. STANJE POSTOJEĆIH PRAKSI NA KOJE SE TEMELJI NA ISPITIVANJIMA (ANKETAMA), ISTRAŽIVANJIMA I RADU NA TERENU

Galvni cilj rada na terenu je bio da se dobije jasnija slika kakve se usluge pružaju u malim porodičnim domaćinstvima, s kojim se problemima sureću kao i da se dobije kompletan pregled propisa kojim se uređuje ruralni turizam u BiH.

2.1. Metodologija

Istraživanje trenutnog stanja propisa i praksi u rualnom turizmu je urađeno sa oko 30 porodica u 3 regije Bosne i Hercegovine. To su Mostar i Hercegovina, Goražde i Podrinski region i region centralne Bosne i Vlašić.

Za potrebe istraživanja korišteni su ranije pripremljena ispitivanja. Bilo je od posebne važnosti posjetiti porodice na terenu, aktivne turističke organizacije, kao i lokalne političare koji se bave turističkim propisima.

Ove posjete su se sastojale iz tri dijela:

- Ispunjavanje formulara tj. anketnih listića sa ciljem da se predstave istinske legalne prakse u ovom sektoru
- Fotografisanje porodica i njihovih domaćinstava
- Razumjevanje njihovih potreba i problema s kojima se susreću s ciljem da im se u budućnosti pomogne

Ova studija obuhvata slijedeće aspekte:

1. *Opšte informacije o domaćinstvu*
2. *Rad na terenu*
3. *Standardi i razvoj infrastrukture*
4. *Edukacija*
5. *Lokalna zajednica*
6. *Saradnja*
7. *Biznis i marketing*
8. *Zaštita okoline*
9. *Potrebe i problemi*
10. *Zakoni i strategije*

Svaki od ovig segmenata je zasebno poglavlje ovog izvještaja, koji se sastoji od grafikona, tabele i tekstualnog dijela.

2.2. Rezultati istraživanja

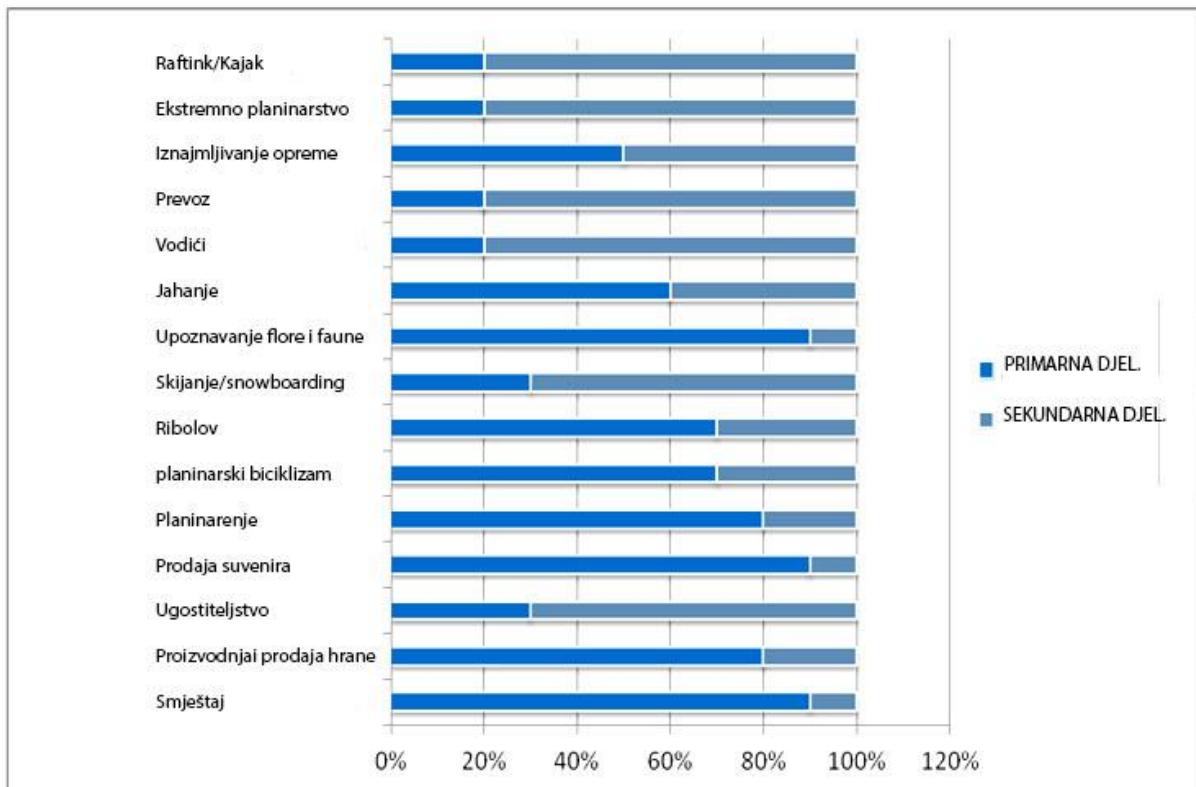
2.2.1. Opšte informacije o domaćinstvu

Prema uzorku od 30 domaćinstava, samo 10 % ozbiljno razmatra iznajmljivanje kao primarni izvor zapošljavanja i zrade.

60% od njih je uključeno u poljoprivrednu prizvodnju.

20% od njih ima legalno regulisan status.

2.2.2. Rad na terenu(*primarne i sekundarne aktivnosti*)

2.2.3. Standardi i razvoj infrastrukture

Na pitanje da li su članovi vašeg domaćinstva i/ili lica koja rade u vašem domaćinstvu prošli odgovarajući trening dobili smo slijedeće odgovore:

- 40% vlasnika domaćinstava nije prošlo nijednu vrstu treninga (u vezi ruralnog turizma)
- 60% vlasnika domaćinstava je sudjelovalo u radionicama koje su organizovali lokalne i međunarodne ne-vladine organizacije

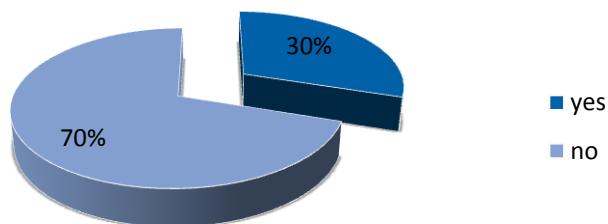
Da li ste upoznati sa standardima koji su potrebni u oblasti kojom se bavite?

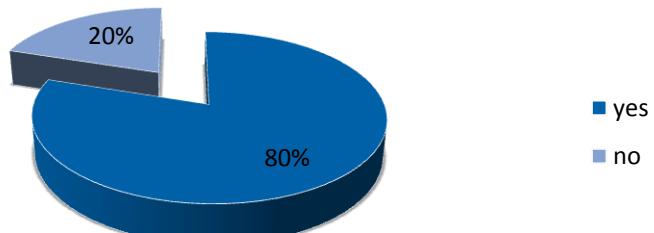
Na pitanje da li su razvili i da li održavaju infrastrukturu na mjestima koja obilaze turisti dobili smo slijedeći odgovor:

- 90% od svih ispitanika je odgovorilo da održavaju infrastrukturu jer su to mesta na kojima i sami stanuju

Da li sarađujete sa mendeđima zaštićenih prirodnih područja, institucija za konzervaciju ili istraživanja?

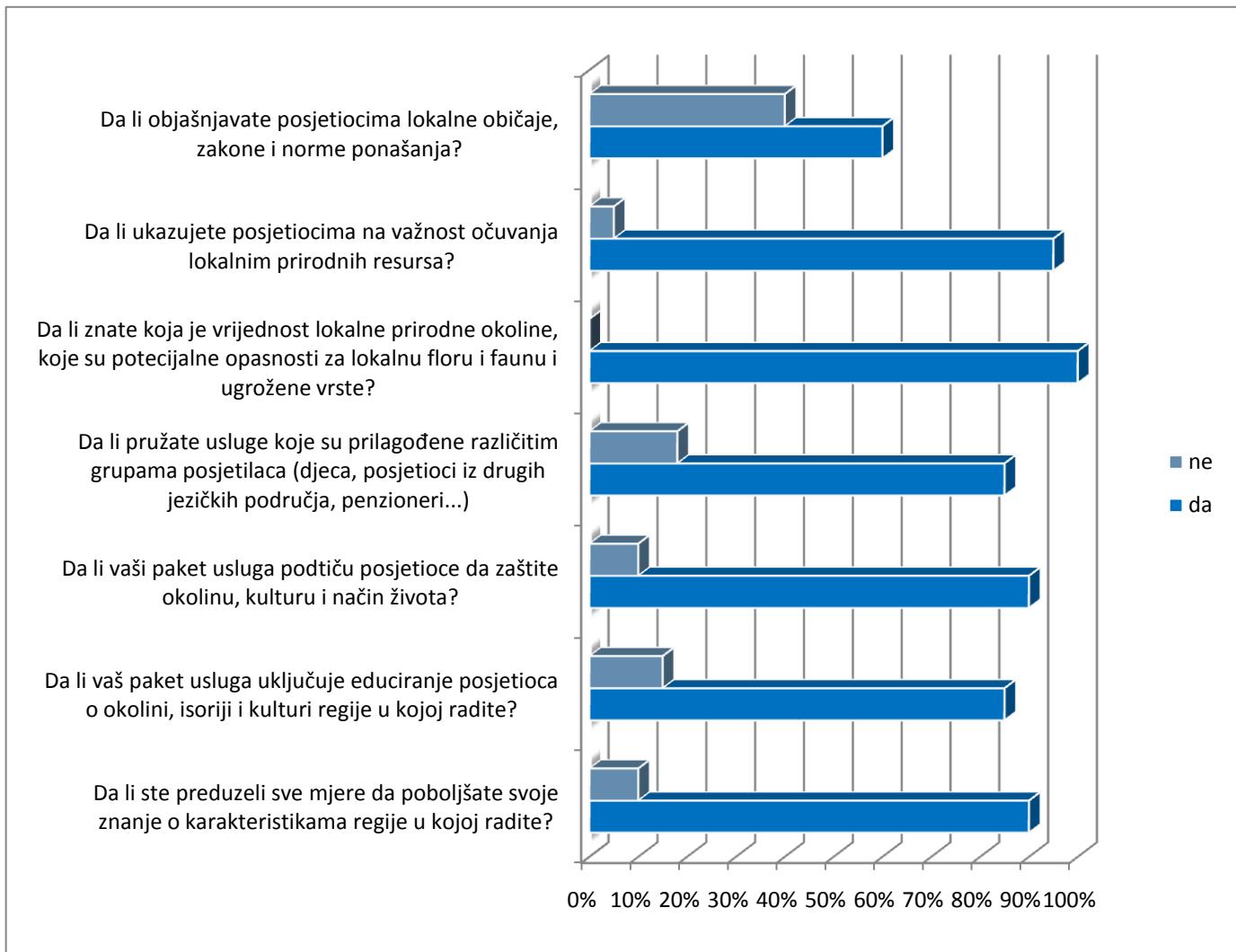

Da li ste upoznati sa zdravstvenim i sigurnosnim pitanjima koja mogu biti od važnosti za korisnike vaših usluga?

2.2.4. *Edukacija*

U ovom grafikonu možemo vidjeti kako znanje posjetilaca o prirodi utiče na domaćinstva

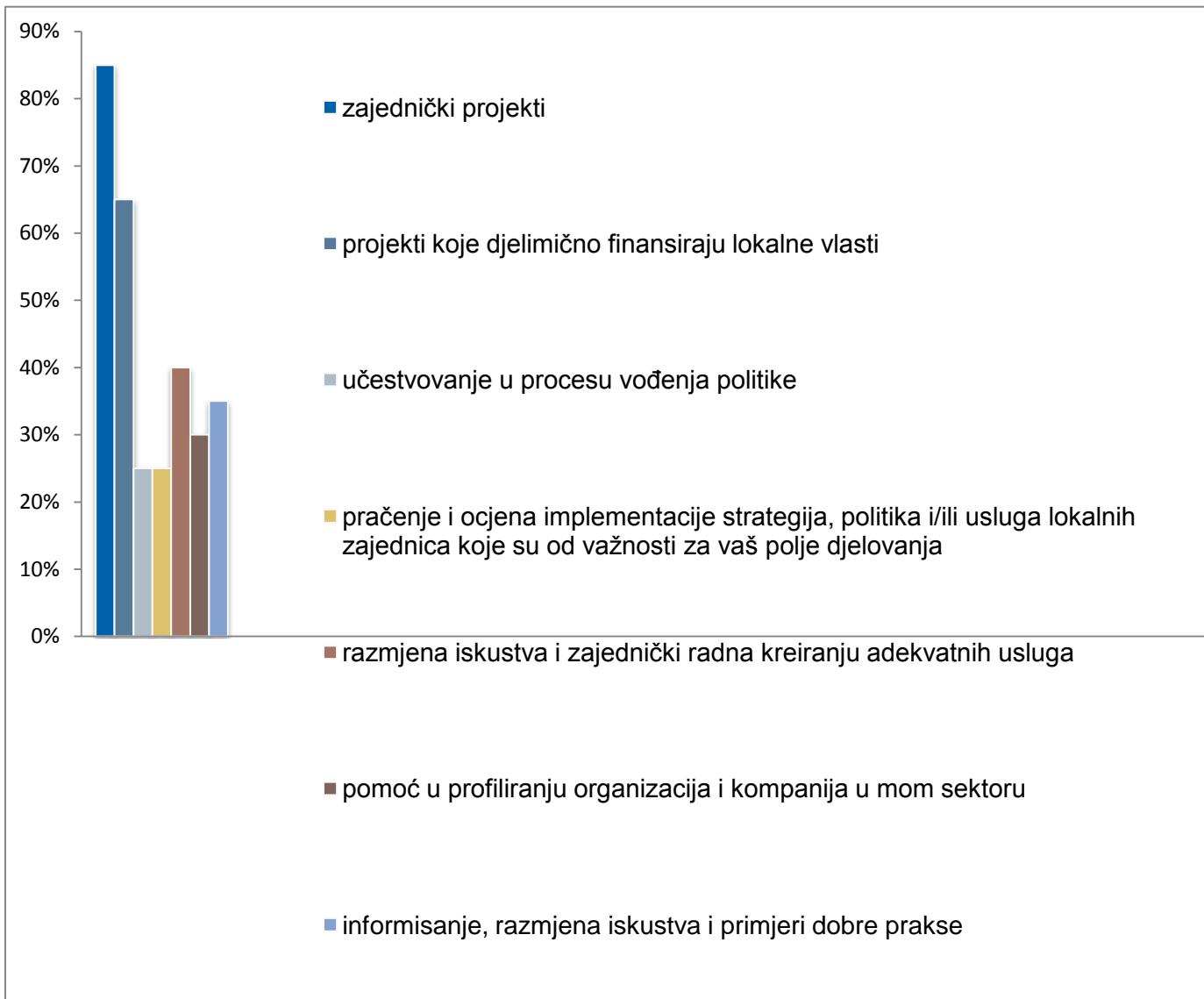

2.2.5. *Lokalna zajednica*

PITANJE	YES	NO
Da li se konsultujete sa lokalnom zajednicom o svom paketu usluga?	80.95 %	19.05 %
Da li vaš paket usluga utiče na bilo koji način na svakodnevni život ljudi u vašoj lokalnoj zajednici?	81 %	19%
Da li su informacije o kulturnim i istorijskim znamenitostima koje pružate tačne i potvrđene?	92.5 %	7.5 %
Da li u ponudi imate hranu, piće i suvenire od domaćih proizvođača?	82.5 %	17.5 %
Da li svoju opremu i robu nabavljate od društveno odgovornih kompanija?	82.5 %	17.5 %
Da li sarađujete sa drugim biznis partnerima kao što su putničke agencije?	100 %	0 %
Da li koristite proekte koji su ekološki?	92.3 %	7.7 %
Da li sarađujete sa lokalnim vlastima?	83.3. %	6.7 %

U većini slučajeva, domaćinstva zajedno sa lokalnim vlastima postignu saradnju kroz zajedničke projekte ili kroz praćenje i ocjenu sprovodenja politike kao i razmjenu iskustva na kreiranju adekvatnih usluga.

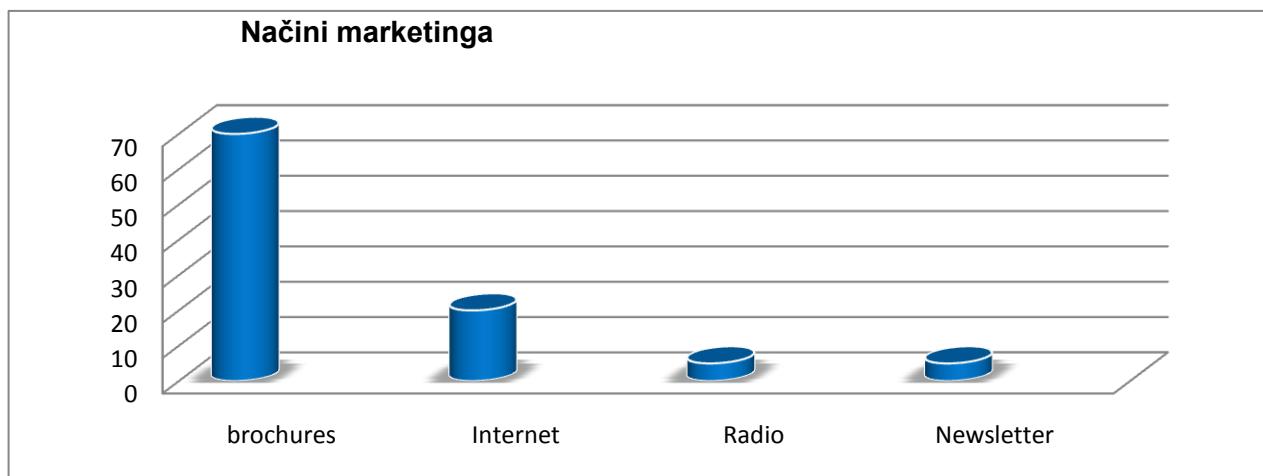
Metoda ostvarenja saradnje sa lokalnim vlastima:

2.2.6. Saradnja

- 54% domaćinstava nije zadovoljno sa saradnjom sa lokalnim vlastima
- 64% domaćinstava je uključeno u projekte koji obuhvataju edukaciju i obuku
- 50% domaćinstava je uspostavilo saradnju sa domaćinstvima istog profila i 75% od njih je zadovoljno tom saradnjom. Ta saradnja je uglavnom uspostavljena kroz zajedničke projekte
- 80% domaćinstava koja nemaju osmišljen paket usluga je zainteresovano za saradnju
- 70% domaćinstava su članovi nekog saveza, mreže ili neke druge profesionalne asocijacije

2.2.7. *Biznis i marketing*

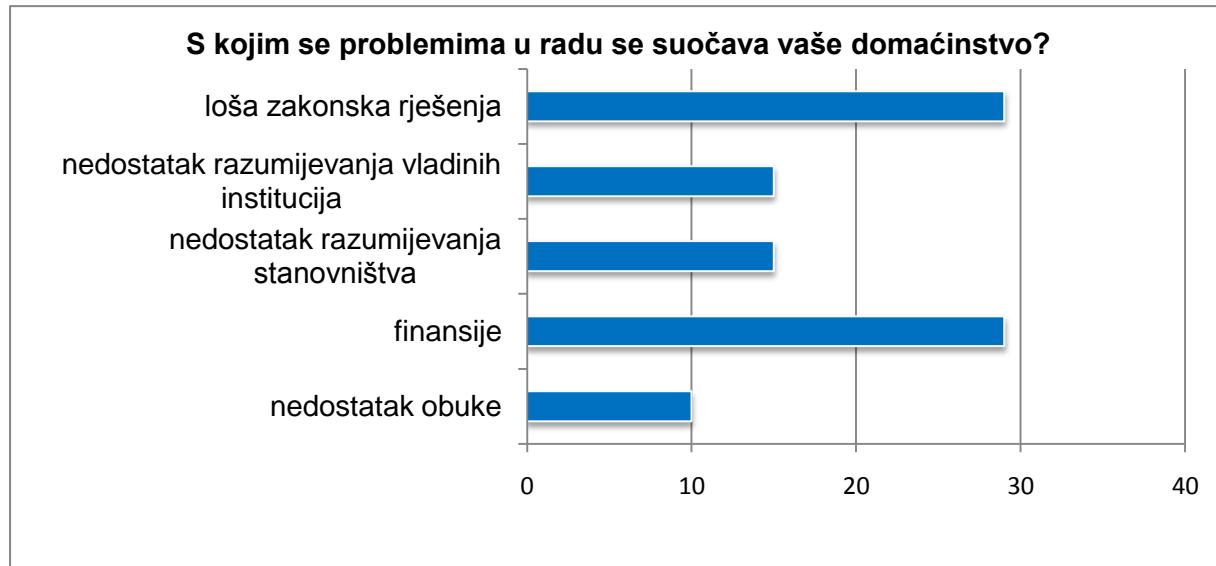

- 69.05% domaćinstava sarađuje sa turističkom zajednicom a 55% njih rad turističke zajednice ocjenjuje lošim
- 45% domaćinstava učestvuje na turističkim sajmovima
- 70 % domaćinstava se reklamira na lokalnom nivou, a 15 % na nacionalnom, a samo 5 % na međunarodnom uz pomoć nekih organizacija

2.2.8. *Zaštita okoline*

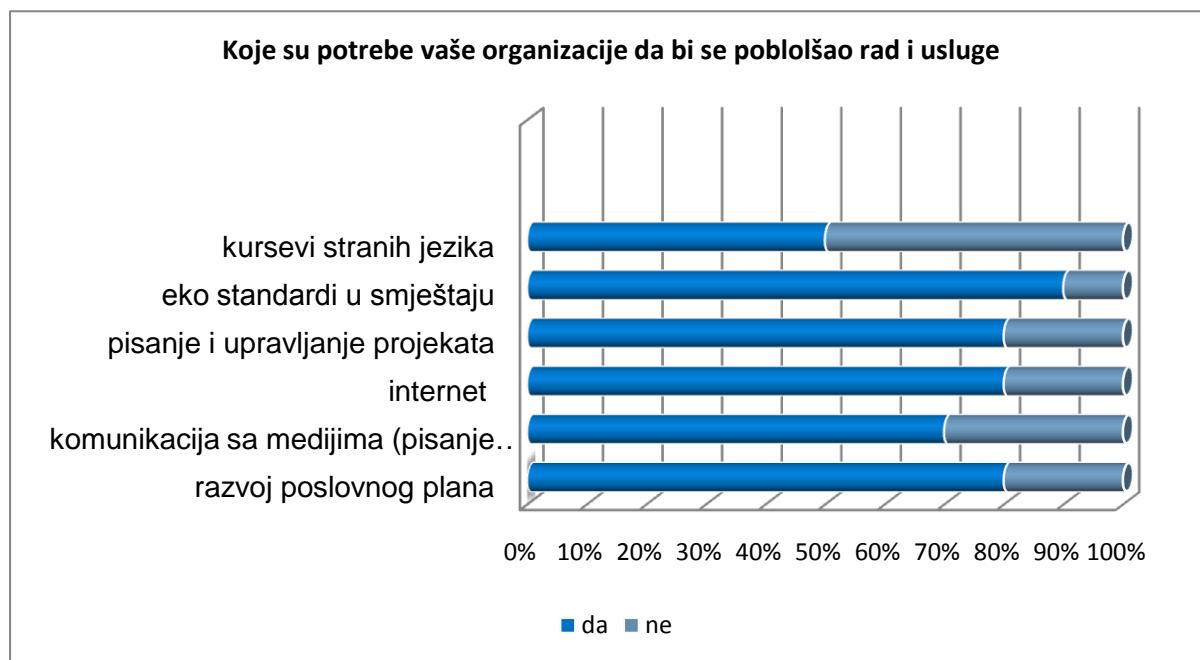
PITANJE	DA	NE
Da li odgovorno koristite drvo i vodu?	92.85 %	2.43 %
Da li promovišete odgovorni ribolov?	83.33 %	9.75 %
Da li smanjujete korištenje motornih vozila?	80.95 %	19.51 %
Da li skupljate i odnosite otpad kad god za to imate priliku?	97.61 %	2.43 %
Da li koristite kontejnere za reciklažu i koristite proizvode bez ili malo sa malo ambalaže?	71.42 %	24.39 %
Da li se brinete za zaštitu vode od kemikalija i drugih zagađivča?	100 %	0 %
Da li koristite sredstva za čišćenje, tekućinu za pranje posuđa ili pastu za zube blizu pitke vode (vode za piće)?	14.28 %	85.36 %
Da li direktno učestvujete u konzervaciji, rehabilitaciji, ispitivanju i praćenju okoline u lokalnoj zajednici?	50 %	48.78 %

2.2.9. Potrebe i problemi

2.2.10. Zakoni i strategije

- 90% domaćinstava nije nikad bilo uključeno u proces konsultacija tokom razvoja zakona i strategija
- 60% domaćinstava vidi sadašnji legalni okvir kao veoma loš

- samo 10% domaćinstava se smatra da ima odlično znanje o tome kako postići željene ciljeve u neprofitnom sektoru

3. SWOT ANALIZA O RAZVOJU RURALNOG TURIZMA

3.1. *Prednosti*

- Bogati prirodnim resursima
- Pokazan interes među ruralnom populacijom za rad u agro-turizmu
- Povoljni uslovi za razvoj agrikulture posebno stoke, proizvodnja voća zbog bogatih voćnjaka kao i razvoj agro-turizma
- Zaštićena okolina
- Raznovrsne i obilne količine ljekovitog bilja i šumskog voća
- Nerazvijena industrija
- Bogata kulturna i istorijska baština. Neke znamenitosti su zaštitom UNESCO-a
- Postojanje lovišta i obilje divljači i ribe
- Postojanje tradicionalnih zanata
- Zanimanje lokalnih vlasti u uspostavljanju svake vrste saradnje
- Spremnost lokalnog stanovništva i vlasti da implementiraju razvojne projekte
- Povoljn gestrateška pozicija
- Tradicionalno gostoprimstvo
- postojanje nacionalnih parkova
- Netaknuta i lijepa planinska područja
- Region se graniči sa Srbijom, Crnom Gorom i povezuje te zemlje sa Jadranskim morem
- Kvalitetni agrikulturni proizvodi
- Dostupne cijene robe i usluga
- Dobro pokrivanje IT mreže
- Dobro organizovana zdravstvena zaštita
- Jedan od najsigurnijih regija u BiH
- Postojanje razvijenih sportskih, kulturnih i umjetničkih asocijacija
- Tradicija i iskustvo u organizovanju sajmova i drugih događaja

3.2. Slabosti

- Visoka stopa nezaposlenosti
- Velike migracije stanovništva posebno mlađih ljudi u veće gradove
- Nepovoljan odnos starog i mlađeg stanovništva
- Nemogućnost ruralnog stanovništva da investira u razvoj ruralnog turizma kako bi postiglo minimum međunarodog standarda u ruralnom turizmu
- Ruralna domaćinstva nisu kategorisana
- Nedostatak turističkih mapa i putokaza
- Nedostatak info punktova u svim gradovima u regionu
- Nedostatak fizičke infrastrukture
- Nedostatak zakona u turizmu u BiH
- Neka područja još uvijek imaju minska polja
- Napuštene farme i zemlja
- poljoprivrednici nemaju iskustva u organizaciji , menadžmentu i marketingu
- Nedovoljan trening i obuka o započinjanju novog biznisa (nedostatak kvalitetnog poslovnog plana)
- Nizak nivo svijesti o važnosti zaštite životne okoline
- Nejednaka distribucija resursa od strane lokalnih zajednica
- Zanemarivanje tradicije, prirodne, kulturne i istorijske baštine
- Nedostatak strategije koja se odnosi na raspodjelu donatorskih fondova
- Nedovoljno označavanje turističkih atrakcija
- Nedovoljne količine tradiionalnno proizvedenih proizvoda (domaćinstva često proizvode samo za svoje potrebe)
- Loši putevi i neodražavanje istih
- Nedovoljna promocija, obilježavanje i "eksploatacija" kulturnih i istorijskih spomenika
- loš imidž BiH u svijetu
- Slaba komunikacija između općina i kantona
- Nepostojanje ministarstva turizma na nivou države
- Slab (loš) rad kantonalnih i općinskih turističkih zajednica
- Slaba promocija turističkih potencijala u BiH i inostranstvu
- Prijeratna infrastruktura koja još uvijek nije obnovljena
- Sve veća razdaljina između sela i domaćinstva koje se bavi ruralnim turizmom
- nepovoljna dužina turističke sezone (samo 6 mjeseci)

- Nedostatak ostalih turističkih atrakcija kao što su zabavni sadržaji
- Nedostatak redovnog transporta u ruralnim područjima
- Nepostojanje pravljenja originalnih turističkih suvenira
- Nepostojanje mjenjačnica novca

3.3. *Mogućnosti*

- Povezivanje urbanih i ruralnih područja
- Poljoprivreda i razvoj ruralnih područja su prioritet za ukupan razvoj
- Povećan interes poljoprivrednika u uključivanje u agro-turizam i korištenje dodatnog prostora u domaćinstvu
- Potvrda teritorije
- Veliki prirodni resursi i domaći proizvodi
- Uspostavljanje eko i etno sela
- Povećan interes za proizvodnjom hrane bez korištenja aditiva
- Oživljavanje kulturnih događaja
- Otvaranje i proširenje kapaciteta kulturne i istorijske baštine
- Povećati interes među turistima za lov i ribolov
- Obezbjediti fondove i ostale donacije za razvoj ruralnog turizma
- Iskoristiti postojanje lokalnih i međunarodnih i ne-vladinih organizacija u razvoju ruralnog turizma
- Međunarodni donatori su zainteresovani za implementaciju programa za razvoj ruralnog turizma
- Povećan interes žena za edukaciju i važnost njihove uloge u razvoju ruralnog turizma
- Mogućnosti za oživljavanje starih tradicionalnih običaja, igara i folklora bosansko-hercegovačkog sela
- Sačiniti internu kategorizaciju i standardizaciju domaćinstava koje se bave agro-turizmom
- Napraviti turističke paket aranžmane sa jasnim ponudama za 3-4 dana boravka

3.4. Potencijalne opasnosti

- Nastavak emigracije stanovništva iz ruralnih u urbana područja
- Snažan uticaj negativnih politika
- Smanjena međunarodna pomoć
- Opšta ekonombska kriza
- Opšta politička nestabilnost nakon smanjenja stranih ulaganja
- Kontinuirana izolacija općina jedne od drugih
- Ograničeni fondov za razvoj ruralnog turizma
- Siva ekonomija
- Nedostatak bilo kakvih mjera za pomoć u razvoju ruralnog turizma
- Nedostatak finansiranja ruralnih područja od strane relevantnih institucija
- Neadekvatni zakoni na polju zaštite okoline, agro-turizma, poljoprivrede i razvoja ruralnog turizma
- Slabo održavanje puteva u ruralnim područjima tokom zime
- Nestanak tradicionalnih zanata
- Nemogućnost lokalnih vlasti da pomognu u finansiraju projekata za razvoj ruralnog turizma
- Nedovršen proces privatizacije
- Nedostatak bilo kakvih mjera za pomoć ruralnim područjima
- Komplikovane procedure za dobivanje fondova

1. ZAKLJUČAK

Nakon prezentacije ove studije i detaljne analize tržišta lako se može zaključiti da Bosna i Hercegovina ima velike prirodne i tehničke potencijale za razvoj ruralnog turizma.

No, najveći problem, po mom mišljenju, je to što ne postoji jedistven zakon o turizmu na državnom nivou kao i nedostatak promocije turističke industrije. U oba entiteta, zakon o turizmu ne navodi ruralni turizam kao jednu od vrsta turizma, kao ni njegove ogranke kao što su eko ili bio turizam. Ruralni turizam u BiH nema posebnu legislaturu. To ima negativne posljedice jer se često umjesto podupiranja razvoja ruralnog turizma u promociji i marketingu koristi eko-turizam što ne bi trebao biti slučaj.

Trenutno postoji velika potražnja za novim tržišima i BiH bi u skoroj budućnosti mogla, uz neprekidni rad, postati vodeća destinacija ove vrste turizma.

Međutim postoje ključna pitanja na koja se mora obratiti pažnja prije nego se ozbiljnije počne sa marketingom. Prije nego se pokrene bilo kakva inicijativa trebalo bi na obratiti pažnja na slijedeće stavke koje zahtjevaju hitno rješenje:

- Jačanje institucionalnih regulacija za planiranje i menadžment razvoja ruralnog turizma
- Podrška kroz obuku i timski rad
- Zaštita okoline i zaštita kulturne i istorijske baštine
- Podrška stabilnoj legislaciji koja će štititi okolinu i prirodu
- Omogućiti socio-ekonomski razvoj lokalnog stanovništva
- Struktura institucija u BiH se često naodi kao najveći problem ekonomskom razvoju pa time i razvoju ruralnog turizma
- Institucionalni okvir je koplesan i ostavlja malo prostora za efikasnu koordinaciju turističkih aktivnosti u BiH
- razvoj ruralnog turizma kroz projekte EU i IPA-e
- Horizontalna saradnja između aktera koji rade na sličnim projektima
- Vertikalna saradnja između aktera koji su zaduženi za promociju
- Povoljan poreski sistem koji će omogućiti mladim ljudima posao na selu u njihovim domaćinstvima i time onemogućiti napuštanje poljoprivrednih imanja i sela.